

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozhodnutí ze dne 30. března 2017 ve věci č. 21884/15 – *Chowdury a ostatní proti Řecku*

Senát první sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že řecké orgány nenaplnily pozitivní závazky vyplývající z čl. 4 odst. 2 Úmluvy tím, že zejména nezabránily situaci spočívající v obchodování s lidmi a nucené práci, které byli stěžovatelé podrobeni, účinně nevyšetřily příslušné jednání a nepotrestaly odpovědné osoby, čímž došlo k porušení příslušného ustanovení Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Skupina 42 stěžovatelů bangladéšského původu žijících v Řecku bez pracovního povolení představovala část z celkových sto padesáti dělníků pracujících v období od října 2012 do února 2013 pro dva velkopěstitele jahod. Stěžovatelům byla původně přislíbena odměna 22 eur za sedm hodin práce a 3 eura za každou hodinu navíc, přičemž jim měla být stržena 3 eura za stravu na den. Jahody však sbírali denně od 7 do 19 hodin, pod dohledem ozbrojených strážců a pod pohrůzkou, že zaplacení dostanou pouze tehdy, pokud budou pokračovat v práci. Ubytování byli v nuzných příbytcích bez toalet a tekoucí vody. Na jaře 2013 vyhlásili dělníci stávkou a neúspěšně požadovali vyplacení zadržovaných mezd. Když zaměstnavatelé v půlce dubna 2013 najali další pracovní síly, vydalo se přibližně 100 až 150 stávajících dělníků – ze strachu, že přijdou o práci – směrem k zaměstnavatelům s požadavkem na vyplacení mezd. Jeden ze strážců začal střílet a postřelil vážně na 30 dělníků, z nichž 21 bylo stěžovatelů. Zranění byli převezeni do nemocnice a následně vyslechnuti policií.

Oba zaměstnavatelé a dva strážci byli zatčeni a stíháni pro pokus o vraždu (později pro těžké ublížení na zdraví) a pro obchodování s lidmi. Porotní soud je však v červenci 2014 v souvislosti s obviněním z obchodování s lidmi podle článku 323A řeckého trestního zákoníku všechny zprostil obžaloby, jednoho ze strážců a jednoho ze zaměstnavatelů odsoudil za těžké ublížení na zdraví a nedovolené použití zbraně a nařídil těmto zaplatit každé z obětí 43 eur. O odvolání obou mužů dosud nebylo rozhodnuto. V říjnu 2014 ještě dělníci podali neúspěšně nejvyššímu státnímu zastupitelství žádost o podání kasačního opravného prostředku.

Vedle toho se přibližně tři týdny po incidentu na státního zástupce obrátila skupina dělníků, z nichž 21 stěžovatelů (kteří nebyli při incidentu zraněni), s podnětem na zahájení trestního stíhání pro trestné činy obchodování s lidmi a pokusu o vraždu. Policie všechny tyto stěžovatele vyslechla, státní zástupce však podnět v srpnu 2014 zamítl mj. s odůvodněním, že s ohledem na časovou prodlevu mezi incidentem a oznámením nebylo jejich tvrzení věrohodné.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 4 ODS. 2 ÚMLUVY

Podle stěžovatelů představovala jimi vykonávaná práce nucenou nebo povinnou práci ve smyslu čl. 4 odst. 2 Úmluvy, přičemž stát měl povinnost zabránit jejich podrobení obchodování s lidmi, přijmout za tímto účelem preventivní opatření a potrestat zaměstnavatele, kterou nesplnil.

Soud předně odkázal na svou předchozí judikaturu (*Rantsev proti Kypru a Rusku*, č. 25965/04, rozsudek ze dne 7. ledna 2010, § 283–289) a poznamenal, že z čl. 4 odst. 2 Úmluvy vyplývají pro stát

určité pozitivní závazky s cílem bojovat proti obchodování s lidmi. Stát musí přijmout adekvátní právní rámec pro předcházení obchodování, potrestání pachatelů a ochranu obětí. Podobně jako u článků 2 a 3 Úmluvy musí stát navíc poté, co se dozví o skutečnostech, na základě nichž lze mít důvodné podezření, že určitý jednatel byl podroben zacházení podle čl. 3 písm. a) Palermského protokolu (Dodatkový protokol k Úmluvě OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z roku 2000) a čl. 4 písm. a) Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi z roku 2005 (dále jen „Úmluva RE o obchodování s lidmi“), případně hrozí-li bezprostředně jednotlivci takové zacházení, přijmout konkrétní opatření k ochraně obětí (*L. E. proti Řecku*, č. 71545/12, rozsudek ze dne 21. ledna 2016, § 66). Stát je rovněž povinen předmětná jednání účinně a rychle vyšetřit, a to aniž by je oběť musela státním orgánům oznámit (*Rantsev proti Kypru a Rusku*, cit. výše, § 232).

Mezi účastníky řízení nebylo sporu o to, zda byl článek 4 Úmluvy na projednávanou věc použitelný; bylo však třeba posoudit, pod jaký pojem příslušné jednání spadalo. Soud dospěl k závěru, že obchodování s lidmi pod příslušné ustanovení spadá a že ve světle čl. 4 písm. a) Úmluvy RE o obchodování s lidmi je právě zneužívání lidské práce jedním z tradičních aspektů obchodování s lidmi. Vnitrostátní soudy v projednávané věci nicméně zúžily pojem obchodování s lidmi podle řeckého trestního zákoníku prakticky pouze na nevolnictví podle čl. 4 odst. 1 Úmluvy. Zatímco u stěžovatelů se nejednalo o nevolnictví, které se od nucené práce liší zejména pocitem oběti, že jde o situaci trvalou, která se pravděpodobně nezmění (takový pocit stěžovatelé jako sezónní dělníci nemohli mít), příslušné pracovní podmínky a zneužívání jejich zranitelnosti ze strany zaměstnavatelů vypovídaly o tom, že šlo o obchodování s lidmi a nucenou práci ve smyslu čl. 4 odst. 2 Úmluvy.

Podle Soudu Řecko splnilo pozitivní závazek v rovině přijetí adekvátního právního rámce, neboť ratifikovalo či podepsalo zásadní nástroje mezinárodního práva vztahující se k boji proti obchodování s lidmi, a třebaže trestní zákoník výslovně nepostihuje nucenou práci, čl. 22 odst. 4 řecké Ústavy takové jednání zakazuje. Řecko také provedlo do svého vnitrostátního práva unijní předpisy. Článek 323A trestního zákoníku (obchodování s lidmi) byl zakotven k provedení rámcového rozhodnutí Rady 2002/629/SVV o boji proti obchodování s lidmi. To bylo později nahrazeno směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, jejímž provedením Řecko posílilo procesní postavení obětí.

Jinak tomu však bylo v rovině pozitivních povinností operativní povahy.

K povinnosti zabránit obchodování s lidmi, jakmile se státní orgány o tomto jednání dozvěděly, Soud poznamenal, že o situaci na dotčených jahodových polích měly státní orgány povědomí již před incidentem z dubna 2013, a to skrze analýzy nevládních organizací popisujících situaci od roku 2008, články v tisku, parlamentní rozpravy, později nařízené inspekce práce i kritiku veřejného ochránce práv. Přesto státní orgány, a to ani poté, co někteří stěžovatelé oznámili na policii, že jim zaměstnavatel odmítá vyplatit mzdy, nepřijaly dostatečná obecná opatření k zabránění příslušnému jednání s dělníky. Řecko proto závazek zabránit předmětnému jednání nesplnilo.

K povinnosti účinného vyšetřování Soud předně ve vztahu ke stěžovatelům, kteří podali oznámení státnímu zástupci tři týdny po incidentu, poznamenal, že tito vznesli dvě různé námitky. Jednak oznámili, že byli zaměstnáni způsobem, který označili za obchodování s lidmi a nucenou práci, jednak měli být oběťmi příslušného incidentu obdobně jako 35 dělníků účastnících se řízení před porotním soudem. Podle Soudu státní zástupce odůvodnil odmítnutí podnětu stěžovatelů výhradně pochybnostmi o skutkových okolnostech incidentu, aniž se jakkoli zabýval námitkou týkající se nucené práce předcházející incidentu, třebaže disponoval dostatkem informací poukazujících na skutečnost, že tito stěžovatelé byli podrobeni stejnému jednání jako zbytek stěžovatelů, kteří utrpěli při incidentu zranění. Lichá byla potom námitka státního zástupce týkající se časové prodlevy mezi incidentem a oznámením, neboť článek 13 Úmluvy RE o obchodování s lidmi zakotvuje lhůtu alespoň 30 dní „na zotavení a rozvahu“ umožňující „vymanění se z vlivu pachatelů a/nebo k přijetí informovaného rozhodnutí o spolupráci s příslušnými orgány“. Ve vztahu k této skupině stěžovatelů proto došlo k porušení procesního závazku na účinné vyšetřování vyplývajícího z čl. 4 odst. 2 Úmluvy.

Ohledně stěžovatelů, kteří se účastnili řízení před porotním soudem, Soud konstatoval, že porotní soud vycházel z nesprávného předpokladu, že nezbytným znakem nucené práce nebo obchodování s lidmi je omezení pohybu. Tato podmínka se vztahuje k jiným aspektům života oběti spíše než k práci a je charakteristická pro situaci, kterou lze kvalifikovat jako nevolnictví. K obchodování s lidmi může naopak docházet i bez omezení svobody pohybu. Porotní soud navíc nejenže zprostil obžalované obvinění z trestného činu obchodování s lidmi, ale ve vztahu k trestnému činu těžkého ublížení na zdraví nadto změnil trest odnětí svobody na trest peněžitý ve výši 5 eur za každý den odnětí svobody. Soud nakonec kritizoval, že pachatelům bylo uloženo zaplatit toliko 43 eur každému z poškozených, zatímco článek 15 Úmluvy RE o obchodování s lidmi vyžaduje po státech jednak zajištění právního rámce pro odškodnění obětí obchodování ze strany pachatelů, jednak zřízení zvláštního fondu k odškodňování těchto obětí. Rovněž ve vztahu k této skupině stěžovatelů proto došlo k porušení procesního závazku účinného vyšetřování vyplývajícího z čl. 4 odst. 2 Úmluvy.